ОКТЯБРЬ. № 20. PAŹDZIERNIK.

ДЕННИЦА, ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA, PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

ПУТЕШЕСТВІЕ ПО ГАЛИЦКОЙ И ВЕНГЕРСКОЙ РУСИ.

(Окончаніе 3 го письма. См. 9 нум. Денницы.)

Я пріѣхалъ въ мѣстечко Долину, гдѣ находятся извѣстныя казенныя соловарни. Это мѣстечко лежитъ въ живописной долинѣ и такъ изобильно соленою водой, что нѣтъ ниодного колодца; соленые источники протачиваются всюду, а прѣсная вода проведена туда черезъ трубы на разстояніи болѣе полумили. За *Раковомъ* дорога раздѣляется: одна идетъ на югъ къ *Рожнятову* и *Богородчанамъ*, другая же прямо на востокъ къ *Калушу*, довольно бѣдному мѣстечку, отъ котораго уже остается только 4 мили до уѣзднаго города *Станиславова*. Около *Калуша* и *Станиславова* народъ очень статный: черты лица у него правильныя, лица съ яркимъ румянцомъ, ростъ средній, но прекрасный, глаза голубые, что особенно женскому полу придаетъ много пріятности. Здѣсь, около Стрыя, во всеобщемъ употребленіи бѣлый цвѣтъ *сіераковъ* (верхней мужской одежды); за то, около *Болехова* и *Долины*, уже ближе къ горамъ, исключительно господствуетъ чорный цвѣтъ; тамъ и народъ другой, гораздо крѣпче сложенный; черты лица у него грубыя, лицо смуглое, глаза чорные и очень живые. Народъ вообще расторопный и мужественный; что же касается до женскаго пола, то гру-

PODRÓŻ PO HALICKIÉJ I WĘGIERSKIÉJ RUSI.

(Dokończenie 3-go listu. Ob. nr 9 Jutrzenki).

Przyjechałem do miasteczka *Doliny*, gdzie są znakomite rządowe warzelnie soli. Miasteczko to, w romantycznéj nadzwyczaj dolinie położone, tak obfituje w słoną wodę, że nigdzie niema ani jednéj studni, wszędzie bowiem sączą się źródła, a słodką wodę muszą sprowadzać rurami z miejsca, więcéj jak o pół mili odległego. Za *Rakowem* droga się rozdziela, jedna idzie na południe do *Rożnjatowa* i *Bohorodczan*, druga prosto daléj na wschód do *Kałusza*, dosyć ubogiego miasteczka. Od *Kałusza* cztéry tylko mile do obwodowego miasta Stanisławowa. Około *Kalusza* i *Stanisławowa* znalazłem lud bardzo piękny, rysy twarzy bardzo foremne, płeć biała, wzrost średni, ale przystojny, oko błękitne, co zwłaszcza kobiétom wiele wdzięku dodaje. Biała barwa *sjeraków* (zwierzchniéj sukni u mężczyzn) jest tu, jak i w okolicach Stryja, powszechną, za to około Bolechowa i Doliny, z powodu bliskości gór, zwykle używa się czarna. I lud też jest inny, postawy ciała silniejszéj, rysy twarzy grubsze, twarz śniada, w oku czarném wielka żywość, lud rzeski, i jak na mężczyznę przystojny. Co

бы черты и смуглость лица отнимают у него много прелести, которую не могутъ замѣнить даже ихъ чорные глаза

Станиславовъ живописно расположенъ на прекрасной сухой равнинѣ, между двумя *Быстрицами* и *Вороною*. Онъ хорошо выстроенъ и ведетъ довольно дѣятельную торговлю: купцы имѣютъ непосредственныя сношенія съ Вѣною, Бѣрномъ (Brünn) и другими городами; также связь съ Валлахіею и Молдавіею и посредничество между Карпатами и Подольемъ много способствуютъ къ процвѣтанію этого города, перваго по устройству своему послѣ Львова, хотя самаго младшаго въ Галиціи. Здѣсь находится гимназія, нормальныя и женскія школы, книжная лавка Ивана Миликовскаго, типографія, уголовный судъ, forum nobilium, префектура, окружное управленіе, магистратъ и т. д.

На милю отъ Станиславова, къ востоку, надъ рѣкою Вороною, лежитъ городъ *Тысмьница*, населенный большею частію Армянами. Этотъ восточный народъ, призванный еще во времена галицко-русскихъ князей для оживленія торговли, поселился въ мѣстечкахъ южной Руси, какъ-то въ *Лысьцѣ*, *Тысмьницѣ*, *Язловцѣ*, *Кутахъ*, *Снятынѣ* и т. д.; занимается торговлею и приготовленіемъ сала. Онъ до-сихъ-поръ удержалъ свою вѣру, народные обычаи, цвѣтъ и очертаніе лица, отчасти и языкъ. Старики говорятъ по-армянски, молодежь же больше порусски. Армяне отличаются воздержностью, скупостью и промышленнымъ духомъ; корыстолюбіе, недовѣрчивость и плутовство до-сихъ-поръ составляютъ ихъ народные недостатки. Есть пословица, что на одного Армянина надо двухъ Жидовъ и трехъ Цыганъ; по этому-то въ армянскихъ мѣстечкахъ Жидъ не удержится. Нѣкоторыя богатыя армянскія семейства, получившія дворянство еще во времена польскаго управленія, владѣютъ теперь значительными помѣстьями въ восточной Галиціи. Они скоро слились съ польскимъ народомъ, приняли его языкъ и образъ жизни шляхтичей, частію также и латинское исповѣданіе. Для своихъ подданныхъ они настоящій бичь божій, и въ этомъ стоятъ наравнѣ со многими польскими помѣщиками. Девизъ ихъ: »Бей мужика, какъ вола; пусть онъ работаетъ для тебя, какъ волъ; но дай ему также и жрать, какъ волу«— Несчастная та деревня, которая достанется Армянину. Какіе успѣхи человѣчество дѣлаетъ въ Галиціи, это показываетъ слѣдующій примѣръ. Въ нѣкоторыхъ околоткахъ Галича и около самаго Львова, помѣщики сдѣлали съ своими подданными условія (вынужденныя, разумѣется, хитростью и при помощи водки), чтобы всѣ земли, какъ господскія, такъ и крестьянскія, обрабатывались барщиной, если они обяжутся работать на нихъ круглый годъ. Что за благодѣяніе! Крестьянину тогда не о чемъ заботится: ни о податяхъ, ни о воздѣлываніи земли, ни объ огородахъ; ему остается только влачить ярмо наравнѣ съ волами.... О превратный маккіавелизмъ! Послѣднюю свободу отнимаютъ у крестьянина и дѣлаютъ его добровольнымъ рабомъ! На галицкомъ Подольѣ господа выгоняютъ толпами своихъ крестьянъ на поля, за нѣсколько миль, гдѣ бѣдняки должны работать сплошь всю недѣлю за полфунта мяса, или за картофель; и эта ничтожная пища

---

do płci żeńskiéj, ta wiele traci wdzięków dla grubości rysów i śniadości twarzy, czego nie mogą upiększyć nawet ich czarne ogniste oczy.

Stanisławów w ślicznem położeniu, na pięknej, suchéj równinie między dwoma *Bysitrcami* i *Woroną*; porządnie zabudowany; prowadzi handel dosyć ożywiony: Kupcy mają nieposlednie stosunki z Wiedniem, Bérnem (Brünn) i innemi miastami; z drugiéj strony sąsiedztwo z Wołoszczyzną i Multanami, pośrednictwo między Karpatami i Podolem, wszystko to wielki wywiera wpływ na zakwitnienie tego po Lwowie najpiękniejszego, chociaż najmłodszego miasta w Galicyi. Jest tutaj gimnazyum, szkoły normalne i żeńskie, księgarnia Jana Milikowskiego, drukarnia, sąd kryminalny, forum nobilium, prefektura, obwodowa administracya, magistrat i t. d.

O milę od Stanisławowa, na wschód, leży nad *Woroną* miasto *Tyśmienica*, po największéj części przez Ormian zamieszkana. Wschodnie to plemie, jeszcze za czasów książąt halicko-ruskich, dla ożywienia handlu do kraju sprowadzone, osiedliło się po miasteczkach Rusi południowéj, jako w *Lyści*, *Tysmienicy*, *Jazłowcu*, *Kutach*, *Sniatynie* i t. d., trudni się handlem, wywarzaniem łoju i zachowuje aż do dziś dnia swą wiarę, po-części i język, zwyczaje, kolor i rysy twarzy plemienne. Starzy mówią po ormiańsku, młodzież więcéj po rusku. Ormianin odznacza się wstrzemięźliwością, oszczędnością i zamiłowaniem w stanie kupieckim, ale również chciwość, niewiadomość i oszustwo są ich wady rodzone. Jest przysłowie, że na jednego Ormianina trzeba dwoch Żydów a trzech Cyganów, i dla tego w miasteczkach ormiańskich Żyd nie utrzyma się. Niektóre bogatsze rodziny, pozyskawszy za polskich jeszcze czasów szlachectwo, posiadają znakomite dobra we wschodniéj Galicyi. Ci się prędko zjednoczyli z narodem polskim, przyjęli jego język i szlacheckie zwyczaje, a po-części i łacińską wiarę. Dla swych poddanych są zazwyczaj biczem bożym, w czém idą w zawody nie z jednym polskim szlachcicem. Ich hasłem jest: »bij chłopa, (mówią przez nos), jak wołu, niech on na ciebie pracuje jak wół, ale daj mu zrzeć, jak wołu.« Nieszczęśliwa ta wieś, która się dostanie Ormianinowi. Postępy ludzkości w Galicyi następujące okażą okoliczności W niektórych okolicach Halicza, i około samego Lwowa panowie weszli w umowę z poddanymi, (wyłudzoną podstępem i gorzałką), ażeby na wszystkich gruntach, pańskich i chłopskich, odbywali pańszczyznę, (t. j. pańsk robotę wykonywali rękami poddanych), i aby pracowal tyle dni, ile ich jest w roku. Jakie dobrodziejstwo! chło wtedy niema się o co troszczyć, ani o podatek, ani o u prawę roli, ogrodu, ale ciągnie jarzmo na równi z wo łem.... Jaka przewrotność machiawelska! ostatnią odbie rają chłopu swobodę i czynią go dobrowolnym niewolni kiem! Na Podolu halickiem, panowie pędzą gromad swych chłopów na łany, o kilka mil odległe, gdzie bi dacy przez cały tydzień muszą pracować o pół funci mięsa, albo kartoflach, i ta licha strawa zalicza się im d zasług. Powymyślano także innego rodzaju roboty, ta

идетъ въ счетъ ихъ заслугъ. Изобрѣли также и другаго рода работы, такъ называемые, *тлоки*, то есть, помѣщикъ созываетъ (или лучше выгоняетъ) въ субботу всю деревню на поля, гдѣ люди должны работать цѣлый день; а ввечеру, каждый, старый и малый, получаетъ осьмуху водки, которую можетъ выпить, или отнести домой. И такъ, за тяжкую работу, въ продолженіе цѣлаго дня, осьмуха яду!— Истинно благородная награда!— Удивляйтесь же послѣ этого бѣдности галицкаго поселянина! При всемъ томъ въ Галиціи нѣтъ народа трудолюбивѣе Русиновъ. Посмотри на неизмѣримыя поля, засѣянныя рожью и пшеницею, какихъ вы никогда не увидите въ вашихъ Чехахъ! Кто же ихъ обработываетъ, засѣваетъ и убираетъ? Посмотри на эти огромныя разсадки картофелю, изъ котораго помѣщикъ гонитъ водку! Кто его сажаетъ, разводитъ и огораживаетъ окопами? Все это дѣлаютъ руки небольшаго числа жителей, населяющихъ восточную Галицію.—Посмотри на эти огромныя стада воловъ, сгоняемыхъ ежегодно въ Оломоуцъ, Прагу и Вѣну! Кто же выкормилъ ихъ, какъ не бѣдный Русинъ? Вникни изъ состраданія въ его положеніе, и ты узнаешь, сколько тайныхъ нареканій, сколько невинныхъ слезъ, сколько бичеваній стоило все это угнетенному народу? А такъ называемая заказная работа, то есть, выкопать въ день 5 мѣръ картофелю, или сжать и смолотить полторы копы ржи, или 3 копы связать въ снопы, и все это противъ австрійскаго права, строго запрещающаго возлагать на одного человѣка работу, которая превышала бы его силы, соразмѣрно съ работой одного дня? Сколько же при этихъ работахъ надобно было пролить кроваваго поту! Боже, сжалься надъ ними!

Пора уже окончить это, слишкомъ длинное, письмо. Скажу тебѣ въ нѣсколькихъ словахъ, что я изъ *Тысьмѣницы*, съ главнаго тракта поворотивши на югъ, проѣхалъ мѣстечки *Товмачъ* и *Хоцимеръ* и благополучно прибылъ въ Коломыю. Здѣсь думаю остаться на нѣкоторое время у моего пріятеля В.; потомъ вмѣстѣ отправимся въ Карпаты на *Чорную Гору*, которая уже издалека хмуритъ на меня свое мрачное чело. Но объ этомъ, Богъ дастъ, послѣ напишу тебѣ подробнѣе. *Твой и т. д.*

Письмо IV.

Помѣщикъ и поселяне; истинное приключеніе; отъѣздъ изъ Коломыи; Покутье; мѣстечки; Косовъ; Гуцулы; церковь въ Яворовѣ; Криворовня; Жабье; ночлегъ на кострыцской равнинѣ; Чорная Гора; переѣздъ въ Венгрію; источникъ Тисы; Луга; торговля Гуцуловъ.

Изъ Луговъ, въ венгерскихъ Карпатахъ,—2-го Августа 1839 года.

Любезный другъ!

Не удивляйся, что я такъ бѣгло описываю тебѣ города: при скоромъ переѣздѣ трудно осмотрѣть всѣ достопримѣчательности, да притомъ не хочется повторять того, что уже извѣстно всему свѣту: тамъ-то окружное управленіе, а тамъ училища, больницы и т. д.— Это всякій найдетъ въ любой географіи. За то, съ другой

---

nazwane *tłoki*, t. j. w sobotę pan zwołuje (albo raczéj wypędza) całą wieś na łany, gdzie ludzie przez cały dzień z ochotą pracować muszą, a wieczorem każdy, stary czy młody, dostaje kwaterkę gorzałki, którą może wypić, albo do domu zanieść; za całodzienną więc krwawą pracę kwaterka trucizny! — Szlachetna zaiste nagroda! — I możnaż się potém dziwić ubóstwu wieśniaka halickiego! a przecież niema pracowitszego ludu w Galicyi nad Rusinów; rzuć tylko okiem na te nieprzemierzone łany żyta, albo pszenicy, jakich w waszych Czechach nigdzie nie ujrzycie. Kto je uprawia, zasiewa i żnie? — Spojrz na te ogromne zagony kartofli, z których szlachcic pędzi wódkę. Kto je uprawia, sadzi, okopuje? — Nie kto inny, jeno ręce nader rzadkich mieszkańców wschodniéj Galicyi. Patrz na te ogromne stada wołów, pędzonych corocznie do Ołomuńca, Pragi i Wiednia; czyjąż były wykarmione ręką, jeżeli nie biednego Rusina? Nadstaw ucha na głos ludzkości, a usłyszysz, ile to kosztuje płaczu, ile narzekań, ile łez niewinnych, ile biczowań niewolniczego ludu! A tak nazwana robota założona, t. j. albo wykopać na dzień pięć korcy kartofli, albo zżąć i zmłócić półtory kopy zboża, albo powiązać w snopy trzy kopy, a wszystko to w brew prawu austryackiemu, które wyraźnie zabrania narzucać na jednego człowieka więcéj, aniżeli jego siły wystarczą; — ileż to krwawego potu wyciska! Boże, zlituj się nad niemi!

Ale już czas zakończyć ten zbyt długi list. Opowiem w krótkości, że z *Tyśmienicy* z gościńca rządowego zwróciłem na południe i przez miasteczka *Tłumacz* (*Towmacz*) i *Chocimir* szczęśliwie dostałem się do *Kołomyi*. Tu zamyślam niejaki czas zatrzymać się u mego przyjaciela W., potém razem wybierzemy się w drogę do Karpat na *Czarną Górę*, która z daleka już marszczy przedemną swoje zachmurzone czoło, o czém, jeżeli Bóg pozwoli, późniéj obszerniéj ci napiszę.

Twój, i t. d.

List IV.

Pan i wieśniacy, zdarzenie prawdziwe; wyjazd z Kołomyi, Pokucie; miasteczka: Kosów; Huculy; fara i cerkiew w Jaworowie; Krzyworownice, Żabie; nocleg na równinie Kostrycz; Czarna Góra; przejście do Węgier; źródło Tysy; Łuhy; handel Huculów.

Z Łuhów w Karpatach Węgierskich, 2 Sierpnia 1839 r.

Luby Przyjacielu!

Niech cię to nie dziwi, że tak zwięźle o miastach piszę, bo naprzód trudno jest w przejeździe tak prędko poznać wszystkie szczegóły miasta, a powtóre, nie chcę powtarzać rzeczy oklepanych, całemu światu wiadomych, że tam a tam są władze obwodowe, szkoły, szpitale i t. d., o czém z każdéj jeografii dowiedzieć się możesz. Za to z drugiéj strony i w najobszerniejszych dziełach o Gali-

стороны, много ли, въ самыхъ пространныхъ сочиненіяхъ о Галиціи, ты найдешь достовѣрныхъ извѣстій о ея жителяхъ? Объ этомъ можно бы написать цѣлыя книги; пока, вмѣсто нихъ, прими то, что я могъ набросать тебѣ отрывочно.

Во время пребыванія моего въ Коломыѣ, я слышалъ объ одномъ происшествіи, которое недавно здѣсь случилось.

Одинъ помѣщикъ, объ имени котораго умолчу, имѣлъ въ своемъ помѣстьѣ землю, довольно отдаленную отъ деревни и смежную съ крестьянскими полями; подлѣ же самой деревни были обширныя, впрочемъ не очень плодородныя, поля. На отдаленной землѣ онъ построилъ хуторъ и хотѣлъ имѣть по близости всѣ земли, по благовиднымъ для него причинамъ. Для этого онъ созвалъ всѣхъ крестьянъ вмѣстѣ съ старостою, также *тивуновъ* и *атамана;* угостилъ ихъ водкой и предложилъ имъ, чтобъ они уступили ему свои поля, за что обѣщалъ достаточно вознаградить ихъ землями, находящимися вблизи деревни, и прибавилъ наконецъ, что и для нихъ гораздо будетъ выгоднѣе имѣть вблизи поля. Слова его подѣйствовали: староста первый изъявилъ на то свое согласіе, за нимъ послѣдовалъ атаманъ и тивуны, потомъ пристали въ-тихомолку и прочіе сосѣди. Они отблагодарили помѣщика за ласковый пріемъ и, выходя отъ него, говорили: что за добрый, что за милостивый господинъ, и т. п.— Между-тѣмъ, одинъ изъ крестьянъ, Ѳедько, который до-сихъ-поръ не говорилъ ни слова, а только кивалъ головой, да морщилъ лобъ, вскричалъ съ неудовольствіемъ: »*Не віръ Ляхови!*«— Слова эти какъ бы наэлектризовали всю сходку: всѣ остановились и смотрѣли на него, а онъ, какъ бы думая о чемъ, приложилъ ко лбу палецъ и продолжалъ: »*Вже воно щось не зъ добромъ для нашихъ, колы съ панови захотыло.*«— На это нѣсколько голосовъ отвѣчало ему: »*Правда!*«— а кто-то еще прибавилъ: »*Не чымъ то стари люде кажутъ: съ панами не заходы, бо якъ твое довше, то утнутъ, а якъ коротше, то натягнутъ.*«— Ѳедько, видя, что всѣ берутъ его сторону, на-отрѣзъ сказалъ: *Одже для того непристаньмо, бо панъ хоче!*« — »*Добре*« — отозвались всѣ въ одинъ голосъ, а староста, тивуны и пр. должны были также пристать къ противной сторонѣ. Они тотчасъ возвратились къ господину и объявили ему: »*Же мы такы нехочемъ, нехай буде по стародавному, якъ було за нашихъ дидивъ а прадидивъ.*« Помѣщикъ какъ ни убѣждалъ ихъ, однако жъ принужденъ былъ отпустить ихъ безъ успѣха. Послѣ онъ узналъ, кто ему такъ удружилъ, и вздумалъ достигнуть своей цѣли другимъ путемъ. Разъ, проѣзжая черезъ поле, увидѣлъ онъ Ѳедьку и, велѣвши кучеру остановиться, позвалъ его къ себѣ и просилъ сѣсть съ нимъ въ коляску, относясь къ нему съ учтивымъ »*вы.*«— Ѳедько, который ни разу не сидѣлъ въ коляскѣ, не понималъ, откуда пришла ему такая неожиданная честь. Сперва онъ отговаривался, какъ могъ; но это ни къ чему не послужило и Ѳедько долженъ былъ сѣсть въ коляску рядомъ съ *яснъ вельможнымъ паномъ.* Помѣщикъ нарочно приказалъ ѣхать черезъ деревню мимо корчмы, гдѣ было много народу. Всѣ смотрѣли и удивлялись, что Ѳедько ѣдетъ съ паномъ. Кто-то изъ толпы закричалъ: »*Охъ, собачый сынъ! нема вже правды въ свити, колы вже Ѳедько съ паномъ*

---

cyi mało zaiste znajdziesz rzetelnych opisów o jéj mieszkańcach. Możnaby temu przedmiotowi całe dzieło poświęcić, ale tymczasem przyjm mile, co tutaj urywkowie udzielić będę w stanie.

Podczas mego właśnie pobytu w Kołomyi słyszałem o wypadku, który się niedawno wydarzył.

Pewien szlachcic, którego nazwisko zamilczę, miał w swoich dobrach grunta dosyć odległe od wioski, które graniczyły z polami włościan; obok saméj także wsi posiadał obszerne, chociaż mniéj urodzajne łany. Na tamtych odleglejszych wybudował folwark, i chciał blisko niego miéc wszystkie grunta, i to dla słusznych powodów. Zwołał tedy do siebie całą gminę z wójtem, ciwunami i atamanem, i częstował ich gorzałką, namawiał, aby mu odstąpili swoje dotychczasowe grunta, że za nie wrównéj mierze wynagrodzeni będą gruntami sąsiedniemi obok wioski; w końcu nadmienił, że ta zmiana na tak blizkie pole będzie i dla nich korzystną. Słowa jego wywarły swój skutek, wójt najprzód oświadczył się za tym zamiarem, za nim ataman i ciwuni, inni sąsiedzi przystali na to w milczeniu. Ukłonili się więc panu za jego łaskawość i wyszli powtarzając: jaki to pan dobry, względny i t. d. W tém jeden z gminy, Fed'ko, co dotąd ani słowa nie wyrzekł, a jeno głową kiwał i czoło marszczył, krzyknął z nieukontentowaniem: »*Ne wir Liechowi!*« Te wyrazy jakby zelektryzowały wszystkich, zatrzymali się i patrzali na niego, ale on jakby się namyślał i położywszy palec na czoło, prawił: »*Wże wono szczoś ne z dobrom dla naszych, koły* (kiedy) *sje panowi zachotyło!*« Na to ozwały się głosy: »Prawda!« a jeden jeszcze dodał: »*Ne czym* (nienadaremnie) *to stari ludy każut* (powiadają): *z panamy ne zachody* (nie wdawaj się), *bo jak twoje dowsze* (dłuższe) *to utnut, a jak korotsze, to natiehnut.*« Ten więc piérwszy widząc, że wszyscy przechylają się na jego stronę, niby niechcący wyrzekł: »*Odże dla toho neprystańmo, bo pan chocze!*« »*Dobre*« odezwali się wszyscy jednym głosem; i urzędnicy włościańscy, wójt, ciwuni i t. d. musieli także przystąpić do strony przeciwnéj. Wracają zatém do pana z oświadczeniem: »*Że my taky, nechoczem, nechaj bude po starodawnomu, jak buło za naszych didiw a pradidiw.*« Przełożenia pana na nic się nie przydały i musiał ich rozpuścić. Ale dowiedział się przecież, kto mu takiego figla wypłatał, i zamyślał innym sposobem dopiąć swego celu. Jadąc raz przez pole ujrzał onego *Fed'ka;* każe zatrzymać konie, woła go i prosi, aby siadł do jego powozu, nazywając grzecznie »*Wy.*« Fed'ko, który nigdy w powozie nie jeździł, nie pojmuje, skąd go tak niespodziewany honor spotyka, wymawiał się jak mógł, ale kiedy to wszystko było napróżno, musiał zasiąść w powozie obok Jaśnie Wielmożnego Pana. Pan kazał umyślnie jechać przez wieś około karczmy, gdzie było dużo ludzi, a ci wszyscy się dziwowali, że Fed'ko jedzie z panem; ktoś z gromady krzyknął na głos: »*Och, sobaczyj syn! nema wże* (już) *prawdy w świti, koły wże Fed'ko s panem poniuchaw-sje!*« Wnet rozeszło się po wsi, że Fed'ko zdrajca, że z panem jest

понюхавсе.« Тотчасъ разнеслось по деревнѣ, что Ѳедько измѣнникъ, что онъ въ заговорѣ съ господиномъ, и кто знаетъ, почему онъ уговаривалъ ихъ не соглашаться на предложенія помѣщика. Съ тѣхъ-поръ Ѳедько потерялъ доброе о себѣ мнѣніе всей деревни; никто уже ему не вѣрилъ, и помѣщикъ достигнулъ того, чего желалъ: крестьяне уступили ему свои поля и въ-замѣнъ получили другія, по близости къ деревнѣ.— Предоставляю тебѣ самому судить объ этомъ происшествіи.

Наконецъ я выбрался въ дорогу съ моими друзьями В. и Ф. и 30-го Іюля, въ понедѣльникъ оставилъ Коломыю. Утро было ясное; солнце своимъ блескомъ озолотило роскошную надпрутскую долину; легкій вѣтерокъ дулъ съ востока и колыхалъ бѣловатыя верхушки созрѣвавшей кукурузы, которая далеко кругомъ покрывала собой поле. Синеватыя, покрытыя туманомъ, вершины горъ сливались съ ясной лазурью неба; между ними, однако жъ, *Чорная Гора*, цѣль нашего путешествія, какъ вождь великановъ, торжественно возносила свое широкое чело. Мы встрѣчали крестьянъ изъ ближайшихъ деревень. Они съ поклономъ привѣтствовали насъ: »*Дай Боже добрый день*, или *Слава Іисусу Христу*.«— Женщины и дѣвушки были легко одѣты. Женщины, по обыкновенію, принятому къ этомъ уголкѣ Покутья, ходятъ безъ юбокъ и носятъ только два шерстяные полосатые передника темнаго цвѣта, называемые *катраномъ*, который привязывается спереди и сзади. Нарядъ этотъ совершенно безъ складокъ, и потому однообразенъ. У дѣвушекъ волосы переплетены красными шерстяными шнурками съ позолоченымъ барвинкомъ, что придаетъ имъ скромный и вмѣстѣ съ тѣмъ красивый видъ; но лучшее украшеніе ихъ одежды составляетъ красная шерстяная шаль, которою онѣ опоясываются такъ, что длинные концы ея висятъ сзади.— Вотъ, съ косой на плечахъ, идетъ крестьянинъ, въ соломенной шляпѣ и въ одной рубашкѣ, достающей до колѣнъ, и подпоясанной ремнемъ. Не знаю, можетъ ли быть другая одежда удобнѣе этой, если мы возьмемъ въ расчетъ здѣшній климатъ, особенно лѣто во время жатвы, когда бываютъ сильные жары.

Мы переправились въ бродъ черезъ *Прутъ*, который, принявши въ себя воды *Лучки* и *Пистынки*, журчитъ въ каменистомъ руслѣ и катитъ свои прозрачныя волны. Что за прекрасный край открывается передъ глазами! тутъ зеленѣющіе луга, густо поросшія травы надъ рѣкой; тамъ вѣтерокъ волнуетъ созрѣвшую рожь и зеленѣющій овесъ, а возвышенности покрыты густымъ кустарникомъ; тамъ орѣшникъ съ лоснящимися орѣхами манитъ къ себѣ; а далѣе глухо, таинственно шумитъ дубовый лѣсъ. Но какъ за то печаленъ видъ деревни! Бѣдныя курныя избы, покрытыя соломой, безъ сараевъ, безъ гумна, безъ хлѣвовъ, окруженныя только огородомъ, въ которомъ растетъ кукуруза, зелень, картофель и конопля, и все это уединенно укрывается въ тѣни дикихъ яблонь, грушъ или черешневыхъ деревьевъ, какъ бы стыдясь своей нищеты на такой плодоносной землѣ, посреди этого земнаго рая.

Въ деревнѣ ни живой души; все на работѣ, въ полѣ: мужчины косятъ сѣно, а женщины, дѣвушки, даже и дѣти

---

w zmowie, i że kto wie, dla czego on odstręczał gminę od przyjęcia pańskiego przełożenia. Stracił w gminie całą reputacyą, nikt mu nie wierzył, a pan otrzymał, czego żądał; włościanie odstąpili swoje pola i dostali inne, bliżéj wioski. Pozostawiam ci samemu dalszy sąd o tém.

Wybrałem się nakoniec w drogę z mojemi przyjaciołmi pp. W. i F. i 30 Czerwca w poniedziałek opuściłem Kołomyję. Ranek był jasny, słońce oblało złotym swym blaskiem rozkoszną nadprutską dolinę, lekki wietrzyk ze wschodu powiewał i kołysał białawe wierzchołki wybujałéj kukurudzy, która daleko w około pokrywała pole. Omglone gór wierzchołki wznosiły się ku jasnemu błękitowi niebios, a między niemi *Czarna góra*, cel naszéj podróży, jak naczelnik olbrzymów pyszniéj wznosi swe czoło szerokie. Spotykaliśmy wieśniaków z pobliskich wsi, witających nas z ukłonem: *Daj Boże dobryj deń*, albo *Sława Isusu Chrystu*. Niewiasty i dziewczęta były lekko odziane. Niewiasty, podług zwyczaju tamtéj okolicy *Pokucia*, bez spodnic, noszą tylko dwa fartuchy wełniane, tkane w paski, co się u nich *Katran* nazywa; z nich jeden przypasują z tyłu, drugi z przodu, ubior ten nigdzie niefałdowany wielką odznacza się jednostajnością; dziewczęta mają włosy przeplatane czerwonemi wełnianemi wstążkami z pozłacanym między niemi barwinkiem, co wprawdzie skromnie i malowniczo wygląda; ale najpiękniejszą ozdobą ich stroju jest szal, czerwony wełniany, którym się przepasują, tak że długie końce z tyłu spadają. Tam idzie wieśniak z kosą na ramieniu w łosmianym kapeluszu i w jednéj koszuli długiéj aż po kostki, podpasany rzemykiem. Niewiem, czyby gdzie można snadniejszą wynaleźć odzież, a tutaj zdaje się sam klimat takiéj wymaga, który szczególniéj w lecie, podczas żniwa, niezmiernie dokucza

Przebrnęliśmy przez *Prut*, który wzbogacony wodami *Łuczki* i *Pistynki*, po kamienistém łożu z szumem unosi daléj kryształowe swe fale. Śliczny przedstawia się krajobraz: łąki zielone, zarośla bujne nad rzeką, tam poruszane wietrzykiem bałwani się żyto dojrzałe i owies zielonawy, pagórki odziane gęstemi krzewami, leszczyna wabiąca do siebie lśniącemi się orzechami; daléj głucho, tajemniczo szumi las dębowy. Tym smutniejsze za to wsi wejrzenie: nędzne kurne chaty z drzewa, pokryte tylko słomą wytłuczoną, bez stodół, bez klepiska, bez chlewa, z ogrodem jeno, gdzie rośnie kukurudza, kapusta, kartofle, konopie samotne tulą się do jabłoni, gruszek dzikich, albo drzewek trześniowych, jakby się wstydziły swego ubóstwa w ziemi tak urodzajnéj i pośród tego raju ziemskiego.

We wsi nie widać ani żywéj duszy, wszystko pracuje w polu, mężczyzni koszą siano, a kobiety, dziewki i dzieci grabią. Po drodze ujrzysz tylko przed bramą gromadkę dzieci białowłosych, w koszulach; bawią się kamyczkami, twarze mają śniade, opalone od słońca, nóżki zabłocone i popękane; z jakąś ciekawością i zadziwieniem wytrzeszczają na cudzego człowieka jasno-błękitne oczy,

гребутъ сѣно. По дорогѣ увидишь только гдѣ-нибудъ у воротъ небольшую толпу бѣлокурыхъ дѣтей, въ рубашонкахъ. Они играютъ въ камушки; лица у нихъ смуглыя и загорѣлыя отъ солнца; ноги потрескались отъ грязи; свѣтло-голубые глазки ихъ съ какимъ-то любопытствомъ и изумленіемъ смотрятъ на чужаго человѣка и не довѣряютъ ему. Этихъ бѣдныхъ дѣтей покидаютъ родители дома на цѣлый день; имъ достается небольшой кусокъ хлѣба изъ кукурузы *(мелая)*. Такимъ образомъ, они свыкаются съ бѣдностію, которая не оставляетъ ихъ во всю жизнь, и играютъ себѣ цѣлый день, грызя сухую корку хлѣба, или дикое яблоко.

Вотъ мы уже переѣхали *Микитынцы* и *Испасъ*, между холмами, душистыми лугами и засѣвами кукурузы. Долина болѣе и болѣе суживается; вершины горъ поднимаются и потокъ стремится съ большею скоростію. По дорогѣ отъ Львова, (исключая шоссе), не видно ни одного камня; но здѣсь уже начинается хорошая каменистая дорога, по которой наконецъ мы пріѣхали въ *Пистынь*, лежащій въ садахъ надъ рѣкою *Пистынкою*. Это одно изъ тѣхъ безчисленныхъ деревянныхъ галицкихъ мѣстечекъ, гдѣ Жиды владѣютъ ярмарками и рынками, между-тѣмъ какъ коренной житель Русинъ не имѣетъ отъ нихъ никакой пользы и съ каждымъ днемъ переноситъ тяжелыя работы. Галицкіе помѣщики еще досихъ-поръ закладываютъ такого рода мѣстечки. Это совершается слѣдующимъ образомъ: Шляхтичъ, для какой-нибудь спекуляціи, созываетъ Жидовъ, эту правую свою руку, потому-что безъ нихъ не пошла бы ниодна спекуляція; для нихъ онъ ставитъ избы, лавочки, шалаши; потомъ для нихъ же строитъ два постоялыхъ двора, на образецъ жидовско-польскій, съ конюшней, хлѣвомъ и т. д., все подъ одну крышу; и наконецъ уже въ извѣстные дни назначаетъ ярмарки и торги. Но такъ-какъ на подобный торгъ никто не является, то употребляюта другія средства: помѣщикъ приказываетъ всѣмъ своимъ подданнымъ, чтобы въ такой-то день каждый хозяинъ, или хозяйка, приходили на рынокъ, а въ сосѣднихъ деревняхъ велитъ разгласить, что если кто пріѣдетъ на ярмарку, то достанетъ осьмуху водки. Для этого онъ приказываетъ выкатить нѣсколько боченковъ *сивухи* (Fuselbranntwein), за городъ, гдѣ заливаютъ ею глотку каждаго приходящаго. Такимъ образомъ надуваютъ бѣдный народъ; Жиды покупаютъ, сговариваются, мошенничаютъ и обдираютъ ихъ; питейные сборы увеличиваются, потому-что виномъ подчуютъ только при началѣ ярмарки; деньги пересыпаются въ новорожденное мѣстечко, а бѣдный туземецъ, который изъ поселянина противъ воли сталъ мѣщаниномъ, работаетъ по-прежнему въ потѣ лица, съ тѣмъ только различіемъ, что вмѣсто одного Жида-арендатора, ему навязываютъ на шею цѣлую роту, которая вездѣ его преслѣдуетъ, вездѣ сторожитъ, чтобы только обмануть его, одурить, ограбить и споить. Въ томъ же околоткѣ есть и другія подобныя мѣстечки, какъ-то: *Пистынь*, *Печенежинъ*, *Заблотовъ Кулачковцы* и т. д. Помѣщики, вмѣсто того, чтобы уменьшать число подобныхъ мѣстечекъ, стараются ограничить права и преимущества старыхъ мѣстечекъ, даже если можно совершенно уничтожить ихъ, отнимая у нихъ топливо,

---

nie ufają mu. Biedne te dzieci porzucają rodzice na cały dzień w domu, i zostawiają im zaledwie kawałek chleba z kukurudzy (melaju); tak się wzwyczajają do biedy, która przez całe życie z niemi zostaje, bawią się przez dzień cały, gryząc twardą skórkę chleba, albo dzikie jabłko.

Takeśmy przejechali przez *Mykytynce* i *Ispas*, wciąż pomiędzy pagórkami, wonnemi łąkami i zagonami kukurudzy. Doliny coraz się zwężają, pagórki schodzą się w jedno, a potoki większéj nabierają szybkości. Od Lwowa nie widać nigdzie na drogach prywatnych (oprócz traktu rządowego), ani jednego kamyka, ale tutaj dobra kamienista droga, po któréj nakoniec przyjechaliśmy do *Pistyna*, leżącego pomiędzy ogrodami, nad rzeczką *Pistynką*. Jest to miasteczko drewniane, jędno z licznego pocztu miasteczek halickich, w których Żyd trzyma jarmarki i targi, a osiadły obywatel Rusin żadnéj ztąd nie odnosi korzyści, od dnia do dnia wlekąc jarzmo pracy. Panowie haliccy jeszcze i teraz podobne zakładają miasteczka. Odbywa się to następnym sposobem. Szlachcic sprowadza sobie dla pewnéj spekulacyi Żydów, tę prawą rękę swoję, bez nich bowiem żadnaby się spekulacya nie powiodła; stawia im mieszkania, kramiki, budy, następnie aż dwie gospody, według polsko-żydowskiego sposobu, ze stajnią, chlewem i t. d. pod jedną strzechą, poczém na pewne dni ogłasza jarmarki i targi. Ale ponieważ zazwyczaj na taki targ nikt nie przyjeżdża, trzeba się chwycić innego sposobu: rozkazuje wszystkim swoim poddanym, ażeby tego a tego dnia każdy gospodarz, albo gospodyni na targ przyszła, po cudzych zaś wsiach ogłasza, że kto przyjedzie na jarmark, dostanie kwaterkę wódki. Każe wytoczyć kilka beczułek nędznéj gorzałki (Fuselbranntwein) za miasto, gdzie nią zalewają pożądanych przybylców. Takim sposobem zwabiają biedne pospólstwo; żydzi kupują, targują, szachrują, wydzierają, propinacya się zwiększa; ponieważ w początkach tylko przy zaprowadzeniu jarmarku tak darmo częstują, arenda idzie w górę, pieniądz płynie do nowo-narodzonego miasteczka, a nieszczęśliwy pierwotny mieszkaniec, który z rolnika pomimowolnie stał się mieszczaninem, pracuje w krwawym pocie czoła, z tą tylko różnicą w swojém położeniu, że zamiast jednego Żyda arendarza, cała ich rota na kark się jego zwaliła, która wszędzie go ściga, nań czyha, gdzieby go mogła oszukać, odurzyć, odrzeć, rozpoić. Inne do tego podobne miasteczka w tych okolicach są: *Pistyn*, *Peczeniżyn*, *Zabłotów*, *Kułaczkowce* i t. d. Panowie też zamiast tego, żeby zapobiedz mnożeniu się podobnych miasteczek, usiłują ograniczyć prawa i przywileje nadane miasteczkom dawnym, lub też zupełnie z nich wyzuć, jeżeli można, a to przez odbieranie paliwa, gajów, łąk, tak dalece, że nie masz w Galicyi miasteczka, któreby ze swym gruntowym właścicielem nieprawowało się z powodu ubliżenia jego prawom i wolnościom; a takie procesa ciągną się niekiedy przez lat 20 i 30.

W *Pistynie* wyjechaliśmy na gościniec rządowy, prowadzący z *Kołomyi* do *Jabłonowa*, *Kosowa*, aż do *Kut*.

рощи и луга, до такой степени, что теперь въ Галиціи не найдется ни одного мѣстечка, которое бы не вело процесса съ своимъ помѣщикомъ за лишеніе правъ и преимуществъ; подобные процессы продолжаются иногда до 20 и 30 лѣтъ.

Въ *Пистыни* мы выѣхали на шоссе, ведущее изъ *Коломыи* къ *Яблонову* и *Косову*, вплоть до самаго *Кута*. Дорога эта пролегаетъ черезъ высокія горы; я слѣзъ и по-тихоньку взбирался вверхъ. Горы постепенно возвышаются и каждый разъ открываются болѣе живописные виды,—какъ вдругъ я услышалъ жалобно умоляющій голосъ. На землѣ, въ разорванной рубашонкѣ, сидѣлъ ребенокъ и просилъ: »*Подай, подай бидній калици, за татунечка, за мамунечку! Буду Боженька прасыты, абы ты Бигъ давъ счастье, здоровлье, царство небесне;—подай, подай мени, бидній калици, що я свитонька божого нѣбачу.*« Я вынулъ нѣсколько крейцеровъ и далъ ихъ слѣпому мальчику. Какъ только отошолъ я оттуда, показались двѣ женщины, которыя громко между собою разговаривали. Услышавши голосъ, онѣ остановились и одна изъ нихъ начала жалобно говорить: »*Ахъ господеньку, Боженьку, якажъ я нещеслыва! якажъ я нещеслыва, же я не маю тій бидній дытыни що даты; ни въ мене хлибце, ни въ мене грошенька, якажъ я нещеслыва!*« Это меня поразило. Можетъ ли быть что трогательнѣе этой простодушной жалобы? Кто же вдохнулъ такое высокое чувство, такое человѣколюбіе, въ сердце простой Гуцулки, такъ далеко отстоящей отъ нашего нравственнаго воспитанія, отъ образованнаго свѣта? Не заставило ли бы это покраснѣть какого бы то ни было теоретика? Не устыдилась ли бы вся псевдоцивилизація за свое безчувствіе и безчеловѣчіе? Истинное человѣколюбіе, истинное чувство, сродно сердцу каждаго простаго Словянина; каждый имъ дышетъ, имъ живетъ, пока природа его неискажена, пока еще онъ находится въ первобытномъ, или близкомъ къ нему, состояніи общества.

Наконецъ мы въѣхали въ мѣстечко *Косовъ*, лежащее надъ рѣкою Рыбницею, подъ крутой песчаной горою, которая такъ грозно возвышается, какъбы хотѣла подавить и засыпать собой весь рынокъ или, собственно говоря, длинную улицу. *Косовъ* недавно потерпѣлъ отъ страшнаго пожара. Этотъ несчастный случай выказалъ однако зажиточность здѣшнихъ Жидовъ, которые въ короткое время, вмѣсто погорѣлыхъ домовъ, выстроили каменные. Въ Косовѣ производится самый значительный мѣновой торгъ между горцами и жителями долинъ; и потому-то Жидъ, какъ посредникъ, выигрываетъ здѣсь больше всѣхъ: у однихъ онъ скупаетъ коровъ, воловъ, овецъ, шерсть, шкуру, сыръ, а другимъ сбываетъ ихъ и въ замѣнъ покупаетъ у нихъ *мелай* (кукуруза въ зернѣ, или смолотая), овесъ, рожь и продаетъ все это горцамъ, горѣлку же вывозитъ въ Венгрію.

Здѣсь я видѣлъ уже Гуцуловъ и Гуцулокъ. Гуцулы въ голубыхъ или красныхъ шараварахъ, которыя крѣпко привязаны къ колѣнамъ ремнями отъ обуви; рубашка бѣлая, сверху немного спущенная, вышитая на рукавахъ голубою и красною бумагою; на груди виситъ большой

Droga ta wspina się po znacznych górach, musieliśmy więc iść piechotą i zwolna; coraz wyższe góry, coraz piękniejsze widoki, — aż tu słyszym żałośny głos żebrający; na ziemi w roztarganéj koszulce siedzi dziecię i prosi: »*Podaj, podaj bidnij kalici, za tatuneczka, za mamuneczku, budu Bożeńka prosyty, aby ty Bih daw szczastje, zdorowlje, carstwo nebesne; podaj, podaj meni, bidnij kalici, szczo ja świtońka* (światła) *bożoho nebaczu.*« Wyjąłem kilka krajcarów i dałem je ciemnemu chłopcu. Zaledwie odszedłem nieco daléj, gdy spotykam dwie niewiasty głośno z sobą rozmawiające; kiedy usłyszały głos, stanęły, a jedna z nich zaczęła narzekać: »*Ach hospodeńku, Bożeńku, jakaż ja neszczesływa! jakaż ja neszczesływa, że ja nemaju tij bidnij dytyni* (dziecięciu) *szczo daty, ni w mene chlibcie, ni w mene hroszeńka, jakaż ja neszczesływa!*« Zostałem przerażony; czy może być co tkliwszego nad to szczere wyznanie? któż to wlał tyle wzniosłego czucia, tyle ludzkości w serce prostéj Huculki, tak dalekiéj od obyczajowego ukształcenia, od polerownego świata? Nie jeden by się tu zawstydził teoretyk moralista! czyby się niezawstydziła cała pseudo-cywilizacya, pozbawiona czucia i ludzkości? Prawdziwa ludzkość, istotne czucie, wrodzone jest każdemu prostemu Słowianinowi, każdy niém oddycha, żyje, dopóki się niezepsuje, dopóki zostaje w naturalnym, albo bliskim tego stanie społeczeństwa.

Wjechaliśmy nakoniec do *Kosowa*, miasteczka nad rzeczką *Rybnicą*, pod przykrą piaskową górą, która tak groźnie sterczy, jakby zagrażała upadkiem i zasypaniem całego rynku, czyli właściwie długiéj ulicy. *Kosów* niedawno uległ strasznemu pożarowi; klęska ta wykazała przecież zamożność tutejszych Żydów, kiedy zamiast spalonych domostw, w krótkim czasie kamienice pobudowali. Tutaj odbywa się wielka zamiana między góralami i mieszkańcami dolin; Żyd, jako pośrednik, najlepiéj na tém wychodzi, kupuje u jednych krowy, woły, owce, wełnę, skóry, bryndzę, a drugim, sprzedaje, i przeciwnie u tamtych kupuje *melaj* (t. i. kukurudzę w ziarnie, albo już zmletą), owies, żyto i sprzedaje to góralom; gorzałkę zaś wywozi do Węgier.

Widziałem już tutaj Huculów i Hucułki. Huculy w niebieskich albo czerwonych spodniach, rzemieniami od obuwia na łydkach ciasno przepasanych; koszula biała, u góry nieco rozpuszczona, na rękawach wyszywana bawełną czerwoną i niebieską, na piersiach wielki krzyż mosiężny, krótki niedbale z ramion spadający serdak (zwierzchnia odzież z rękawami), barwy czerwonéj, albo białéj, kapelusik z dnem niskiém i z dosyć szerokiemi skrzydłami, ozdobiony kołem mosiężném rozmaicie podziurawionéｍ, za którym z przodu zatknięte pióro pawie, włosy długie, ciemne, na dół w kędziorach spływające, gładko zaczesane, oblicze poważne lecz łagodne, chód lekki, swobodny, mowa dobitna, prosta; zapytany odpowiada z jakąś szczerotą i niewymuszoną uprzejmością. U kobiet znajdowałem jakąś śmiałość; dziewczęta w prostocie swojéj tak naiwnie odpowiadają, że się dziwić musimy, albo i same różne zadają pytania, czego nie uczyni żadna dziewczyna z dolin, bo tam więcéj jest

мѣдный крестъ; съ плечъ небрежно спадаетъ короткій *сердакъ* (верхняя одежда съ рукавами), краснаго или бѣлаго цвѣта; шляпа у нихъ низкая съ довольно - широкими полями, украшенная мѣднымъ узорчатымъ кружкомъ. За шляпой, спереди, воткнуто павлиное перо; длинные каштановые волосы причосаны гладко и кудрями спадаютъ внизъ; лицо важное, но пріятное; походка легкая и свободная; рѣчь непринужденная и простая; въ отвѣтахъ видна всегда какая-то искренность и привѣтливость; даже и въ женщинахъ я находилъ какую-то смѣлость. Дѣвицы въ своей простотѣ такъ наивно отвѣчаютъ, что заставляютъ удивляться; даже и сами дѣлаютъ такія запросы, какихъ никогда не сдѣлаетъ ни одна дѣвушка изъ долины, потому-что тамъ разставлено больше сѣтей на ея невинность, и отъ того-то онѣ болѣе осторожны, боязливы и недовѣрчивы къ мущинѣ, особенно къ чужому.

Изъ *Косова* мы ѣхали проселкомъ довольно широкимъ, но чрезвычайно каменистымъ черезъ *Соколовку* и *Яворовъ*, гдѣ мы заѣхали къ тамошнему русскому священнику. Мнѣ очень понравился его деревянный домикъ, выстроенный изъ толстыхъ еловыхъ бревенъ, внутри гладко вытесанныхъ; на стѣнахъ развѣшаны разныя картинки, цвѣты и другія вещи, довольно искусно вырѣзанныя, даже и на поперечной перекладинѣ подъ потолкомъ. Подобные дома очень сухи, выгодны и такъ обыкновенны въ галицкой Руси, что гдѣ только находится ель, или сосна, тамъ строятъ подобные небѣленые домики. Рѣзьба на перекладинахъ и на стѣнахъ была началомъ постепенно развивавшагося рѣзнаго искусства; также точно и сѣни въ богатыхъ домахъ, по деревнямъ и мѣстечкамъ, сдѣланныя на-подобіе деревянныхъ крылецъ при городскихъ домахъ (теперь больше жидовскихъ), съ своими разными рѣзными украшеніями и деревянными столбиками, представляютъ собою начало особаго рода архитектуры, который, при лучшихъ обстоятельствахъ, вѣрно, легко могъ бы перейдти, по образцу Грековъ, въ ряды изящныхъ колоннъ и въ великолѣпные переходы.

Я заходилъ въ небольшую деревянную русскую церковь, въ которой особенно заняла меня живопись. Иконостасъ украшенъ образами довольно хорошаго письма; цвѣта на нихъ яркіе и живые; отдѣлка довольно хорошая; очертаніе лицъ и одежда святыхъ носятъ на себѣ отпечатокъ византійскій; лица вовсе невосточныя и болѣе круглыя; носы посредственные и правильные; глаза большею частію голубые; волоса русые. Это образцы здѣшней русской красоты въ такой степени, въ какой только могъ представить себѣ ее доморощенный живописецъ; потому-что въ этихъ произведеніяхъ мало видно его собственной изобрѣтательности и мало рисунка; выраженіе по большой части одинаковое, заимствованное у византійскихъ образовъ и сохранившееся по преданію. Мнѣ говорили, что въ деревянной церкви, въ Коломыѣ, въ деревнѣ *Великія Каменки*, есть замѣчательные образа. И въ самомъ дѣлѣ, еслибы какой нибудь безпристрастный знатокъ обратилъ глубокое вниманіе на живопись русскихъ церквей, то онъ имѣлъ бы богатый предметъ для изслѣдованій и узналъ бы, сколько погибло и исчезло талантовъ безъ всякаго развитія, единственно отъ слѣпаго подражанія Византійцамъ. Но здѣсь нужно безпристрастно взглянуть на предметъ, не вздергивать высоко барскаго носа, не говорить диктаторскимъ тономъ: *это русинское, это мужицкое, что въ немъ хорошаго?* Не отзываться съ презрѣніемъ (къ сожалѣнію это такъ ведется!): *это деревенскій, это русинскій богомазъ*! ***(Продолженіе слѣдуетъ).***

---

sideł na jéj niewinność, stąd są ostróżniejsze, bojaźliwsze i więcej niedowierzające mężczyznom, zwłaszcza obcym.

Z Kosowa jechaliśmy drogą uboczną, dosyć szeroką, ale nadzwyczajnie kamienistą przez *Sokołówkę* i *Jaworów*, gdzie zawitaliśmy do tamecznego proboszcza ruskiego. Jego mieszkanie bardzo mi się podobało; drewniane z grubych jodeł, wewnątrz gładko wyciesane. Po ścianach rozwieszone rozmaite obrazy, kwiaty i inne przedmioty, dosyć sztucznie powyrzynane, także i na bałapie na poprzecznéj belce. Tego rodzaju domy są bardzo suche, wygodne i do tego stopnia ulubione na Rusi halickiéj, że wszędy, gdzie tylko można mieć jodłę lub sosnę, budują się podobne niebielone domki. Płaskorzeźby po belkach i ścianach były początkiem naśladowniczo rozwijającéj się sztuki rzeźbiarstwa; równie jak przedsionki, przed znaczniejszémi domami po wsiach i miasteczkach, na podobieństwo drewnianych ganków przy domach miejskich (dzisiaj po większéj części żydowskich), ze swemi rozmaicie rzniętemi słupami drewnianemi, stanowią początki gustu w budownictwie, które zaiste, gdyby okoliczności sprzyjały, mogłyby się łacno na wzór Greków, w rzędzy wspaniałych kolumn i w górne chodniki przeistoczyć.

Zwiedziłem niewielką drewnianą cerkiew ruską, w któréj malowania mocno mnie zajęły. Tak nazwany *Ikonostas* (oddzielający sanctissimum od ostatniéj nawy i z trzech bram złożony, z których środkowa zwie się carskiemi wrotami i przypada przed samym wielkim ołtarzem), ozdobiony jest obrazami dosyć szczęśliwego pędzla; kolory jasne, żywe, smak dosyć dobry, typ czysto bizantyjski, pod względem rysów i ubrania świętych; twarze wcale nie wschodnie, oblicze okrąglejsze, nosy miernie, kształtne, oczy najczęściéj niebieskie, włosy jasne: są to także ideały ruskie tutejszéj piękności, do jakich wznieść się tylko mógł malarz domowy, na miejscowych wyuczony wzorach. W utworach tych mało się pojawia własny jego wynalazek, własny zarys, ale cały wyraz, jakby podaniem, przejęty i zachowany został z obrazów bizantyjskich. Powiadano mi, że godne widzenia obrazy znajdują się w cerkwi drewnianéj w Kołomyi, we wsi *Kamenky Wełyky*. Zaiste wielce byłoby korzystném, gdyby jaki wolny od przesądów zwolennik malarstwa, przejrzał troskliwie wnętrza cerkwi ruskich, wieleby znalazł przedmiotów do śledzenia, wykryłby, ile to niepospolitych talentów, bez wydania swojskiego plonu, zaginęło w naśladowaniu Bizantyjczyków! Ale tu potrzeba bezstronnego o rzeczach sądu, nie zadzierać wysoko spańszczonego nosa i nie wyrokować tonem dyktatorskim: »to rusińskie, to chłopskie, co tam być może?« nie trzeba po. niewierać: »to sielski malarz, rusiński malarz,—bazgracz« —jak się zwyczajnie, niestety, dzieje!

(*Dalszy ciąg nastąpi.*)

БИБЛІОГРАФІЯ.

Epistola inedita Mathildis Suevae, sororis Gislae Imperatricis et aviae Mathildis Toscanae, data anno 1027 aut 1028 ad Misegonem II, Poloniae Regem, (praefationis loco ad codicem liturgicum Carolino Alcuineum), et commentarius critico-historico-exegiticus in Eam epistolam; sive vindiciae quatuor primorum Poloniae tatino-christianae Regum, auctore Phil. Ant. Dethiero, philosoph. Doctore et soc. antiquitatum Thuring.— Saxon. sodal. ab epist. (cum tab. aer. inc. et stematogr. Mathildina. Berolini apud Behrium, 1842.— **Ненапечатанное письмо Матильды Швабки, сестры императрицы Гизлы и бабки Матильды Тосканской, писанное въ 1027 или 1028 году къ польскому королю Мечиславу II, (служащее предисловіемъ къ рукописи карло-алкуинской литургіи), и критико-историко-экзегитическій комментарій на это письмо, или изслѣдованія о первыхъ четырехъ короляхъ латино-христіянской Польши; издано Филиппомъ Антономъ Детьеромъ, докторомъ философіи и членомъ-корреспондентомъ общества изслѣдователей туринго-саксонскихъ древностей (съ вырѣзаннымъ на мѣди рисункомъ и генеалогическою таблицею Матильды). Берлинъ, у Бера, 1842, въ 8., IV, 93 стран.**

Г. Детьеръ, разсматривая, по просьбѣ настоятеля римско-католической церкви св. Ядвиги въ Берлинѣ, библіотеку этой церкви, составленную большею частію изъ библіотеки одного упраздненнаго, за нѣсколько предъ симъ лѣтъ, покойнымъ королемъ Фридрихомъ Вильгельмомъ III, лужицкаго монастыря (Neuencelle), нашелъ древнюю рукопись, заключающую въ себѣ описаніе литургіи по обряду римско-католической церкви. Въ началѣ рукописи (листъ 2) помѣщено, въ родѣ введенія, письмо, составляющее предметъ разбираемой книги. За письмомъ слѣдуетъ (листъ 3) рисунокъ съ изображеніемъ сидящаго на тронѣ государя, которому женщина подаетъ книгу; вверху рисунка надпись: *hunc librum regi Mathilt donat Misegoni quam genuit clarus Suaevorum dux Herimannus;* то есть, сіюкнигу подарила королю Мечиславу Матильда, дочь славнаго князя Швабовъ Германа. Рисунокъ, безъ сомнѣнія, представляетъ лица, состоящія въ тѣсной связи съ отысканною рукописью, именно: государя, которому она подарена, и принцессу, которая ее подарила. Объ этой рукописи мы читали уже краткое извѣстіе въ первомъ томѣ *Воспоминаній о Великой-Польшѣ*, изданныхъ графомъ Эдуардомъ Рачиньскимъ, въ Познанѣ, въ настоящимъ году, куда оно попало, какъ пишетъ господинъ Детьеръ, въ-слѣдствіе сообщеннаго имъ описанія своей находки брату графа Эдуарда Рачиньскаго, нынѣшнему прусскому посланнику при португальскомъ дворѣ. Вотъ письмо принцессы Матильды въ русскомъ переводѣ (сколько было возможно, буквальномъ):

„Государю М. (*) правдивѣйшему воздѣлывателю истинной добродѣтели и непобѣдимому королю М. величайшаго утѣшенія въ Господѣ

(*) Такъ въ подлинникѣ. Буква М., какъ видно изъ надписи надъ рисункомъ, означаетъ Мечислава.

BIBLIOGRAFIA.

Epistola inedita Mathildis Suevae, sororis Gislae Imperatricis et aviae Mathildis Toscanae, i t. d. (Ob. całkowity tytuł w części rossyjskiéj) — *Niedrukowany list Matyldy Szwabki, siostry cesarzowéj Gisli i babki Matyldy toskańskiéj, napisany w 1028 lub 1028 roku, do króla polskiego Mieczysława II, (zamiast przedmowy do rękopismu karolo-alcuińskiéj liturgii) i krytycko-historycznie-exegityczny kommentaryusz na ten list,* czyli *badania o pierwszych cztérech królach łacino-chrześciańskiéj Polski; wydał Filip Ant. Dethier, dokt. filozofii i członek korrespondent towarzystwa badaczy turingo saksońskich starożytności, (z sztychowanym rysunkiem i genealogiczną tabellą Matyldy).* **Berlin u Behra. 1842., w 8., IV. 93 str.**

P. Dethier, przeglądając w skutek prośby opata rzymsko-katolickiego kościoła św. Jadwigi w Berlinie, bibliotekę tego kościoła, złożoną po większéj części z dzieł wziętych z biblioteki klasztoru łużyckiego (Neuencelle), skasowanego kilka lat temu przez nieboszczyka króla Fryderyka Wilhelma III, znalazł dawny rękopism, zawierający opis liturgii, podług obrządku rzymsko-katolickiego kościoła. Na początku rękopismu (arkusz 2) umieszczony jest nakształt wstępu list, stanowiący przedmiot rozbieranéj przez nas książki. Po liście następuje (ark. 3) rysunek z wyobrażeniem siedzącego na tronie monarchy, któremu kobieta podaje księgę; u góry nad rysunkiem napis: *hunc librum regi Mathilt donat Misegoni quam genuit clarus Suaevorum dux Herimannus;* t. j. *tę księgę darowała królowi Mieczysławowi Matylda, córka sławnego księcia Szwabów Hermana.* Rysunek bez wątpienia wystawia osoby, zostające w ścisłym związku z rękopismem znalezionym, a mianowicie monarchę, któremu darowany jest rękopism, i księżniczkę która go darowała. O tym rękopismie już czytaliśmy krótką wiadomość w tomie 1-m *Wspomnień o Wielkiéj Polsce*, wydanych przez hr. Ed. Raczyńskiego w Poznaniu, w bieżącym roku. Wiadomoćć ta, jak pisze p. Dethier, podaną została w dziele wyżéj wspomnioném w skutek opisu, jaki udzielił o wynalezionym rękopiśmie, bratu hr. Ed. Raczyńskiego, teraźniejszemu pruskiemu posłowi przy dworze portugalskim.

Oto list księżniczki Matyldy w polskiém tłumaczeniu (ile możności dosłowném):

„Panującemu M. (*), prawdziwemu uprawiaczow i prawdziwéj cnoty i niezwyciężonemu królowi M. największéj pociechy w Panu Jezusie Chrystusie i pomyślnego zwycięstwa nad nieprzyjacielem (**). Odebrawszy z łaski boskiéj tytuł królewski i zaszczyt w równym stopniu, i szczodrobliwie

(*) W oryginale litera M., jak pokazuje się z napisu nad rysunkiem, oznacza Mieczysława.

(**) Życzy Matylda.

Іисусѣ Христѣ и счастливой побѣды надъ непріятелемъ (*).— По ниспосланіи тебѣ божіею милостію королевскаго титула и почета въ равной степени, и щедромъ одѣленіи тебя необходимымъ для того умѣньемъ государствовать, ты, какъ я слышала, счастливо началъ свое царствованіе, посвящая всѣ свои заботы на славу божію. И кто жъ изъ твоихъ предшественниковъ воздигъ столько церквей? Кто во славу божію соединилъ столько языковъ? Тебѣ было недостаточно на отечественномъ и латинскомъ языкахъ достойно славославить Господа и ты захотѣлъ присоединить къ нимъ греческій. Эти и подобныя стремленія, если въ нихъ до конца не измѣнишься, осчастливятъ тебя и удостовѣрятъ, что ты дѣйствительно не столько человѣческою, сколько, точнѣе, божескою волею избранъ въ правители святому въ Богѣ народу. Всѣ говорятъ, что ты осмотрителенъ въ сужденіяхъ, великодушенъ въ добротѣ, славенъ честностію нравовъ; что ты опекунъ вдовъ, отецъ сиротъ, постоянный защитникъ утѣсненныхъ и бѣдныхъ. Не пренебрегая нищимъ и не будучи пристрастенъ къ положенію богатаго, ты разбираешь представляемыя тебѣ дѣла на вѣсахъ правосудія. Ты дѣйствительно, подъ королевскою одеждою, рыцарь Христовъ, подобный блаженному Севастіану. Только для возвращенія Богу душъ, увлеченныхъ дьявольскимъ навожденіемъ, ты усильно заботишься умножить сторицею данный тебѣ Богомъ талантъ, и къ тебѣ дойдетъ Его святое слово, благовѣствующее: *добрѣ, рабе благій и вѣрный*, и прочее. Ты душевно преданъ дѣлу небесъ, по примѣру своего родителя, который въ этой части свѣта, гдѣ ты царствуешь, сдѣлался, такъ сказать, источникомъ и началомъ святой католической и апостольской вѣры; ибо чего святые проповѣдники не могли совершить словомъ, онъ достигъ того мечемъ' загоняя (*) къ вечерѣ господней варварскіе и дикіе народы. Эту книгу для того посылаю тебѣ, чтобы твоему королевскому величеству не была неизвѣстна служба божія, въ совершенной увѣренности, что, исполненный благодати Духа Святаго, ты благосклонно пріймешь сей даръ. Изъ этой книги любопытный читатель легко уразумѣетъ, что̀ означаютъ разницы' введенныя въ разныя времена при отправленіи богослуженія. Да всемогущій Господь Богъ, по предопредѣленію котораго возложенъ на главу твою королевскій вѣнецъ, ниспосылая тебѣ долголѣтіе и побѣдные лавры, содѣлаетъ тебя могущественнѣйшимъ всѣхъ твоихъ враговъ. Живи столько, сколько самъ желаешь.“

Г. Детьеръ утверждаетъ, что Матильда, дочь Германа II, князя Швабіи, была женою каринтійскаго князя Конрада и близкою родственницею Риксы, жены польскаго короля Мечислава II; что къ нему-то Матильда писала свое письмо, выше приведенное, и что годъ, когда было писано это письмо, долженъ быть 1027 или 1028. Соглашаясь съ авторомъ на счетъ выводовъ его о Матильдѣ, мы не признаемъ, чтобы пись-

(*) Желаетъ Матильда.

(*) Мечемъ.

obdarzony potrzebną do tego stopnia umiejętnością panowania, ty, jak słyszałam, szczęśliwie zacząłeś swoje panowanie, całą swoję troskliwość poświęcając ku chwale boskiej. I któż z pomiędzy twoich poprzedników wzniósł tyle kościołów? Kto na chwałę boską połączył tyle języków. Niedostateczném ci było dostojnie chwalić Pana Boga w języku ojczystym i łacińskim, zamierzyłeś przyłączyć do nich grecki. Te i podobne tym zamiary, jeżeli do końca ich nie odstąpisz, uszczęśliwią cię i przekonają, że ty rzeczywiście nie tyle z ludzkiéj, ile właściwiéj z boskiéj woli wybrany jesteś na rządcę ludu świętego w Bogu. Wszyscy mówią, że jesteś przezorny w rozumowaniu, wspaniałomyślny w dobroci, sławny prawością obyczajów; że jesteś opiekunem wdów, ojcem sierot, stałym obrońcą uciemiężonych i ubogich. Nie pogardzając ubogim i niebędąc stronnym względem bogatych, roztrząsasz przedstawiane ci sprawy na szalach sprawiedliwości. Rzeczywiście jesteś rycerzem Chrystusowym w ubraniu królewskiém, podobny do świętobliwego Sebastiana. Dla zwrócenia do Boga dusz, ujętych djabelskiém omamieniem, usilnie starasz się stokroć pomnożyć dany przez Boga talent, i dojdzie do ciebie Jego święte słowo, głoszące: „dobrze, sługo szczęśliwy i wierny,” i t. d. Szczerze oddany jesteś sprawie niebios, idąc za przykładem swojego rodzica, który w téj części świata, gdzie ty panujesz, stał się, że tak powiem, źródłem i początkiem katolickiéj wiary: ponieważ czego święci, głosiciele wiary, nie mogli dokonać słowem, osiągnąłeś to mieczem, zapędzając (*) na wieczerzę pańską barbarzyńskie i dzikie ludy. Tę księgę dla tego posyłam dla ciebie, aby twojéj Królewskiéj Mości nie była nieznaną służba Bogu, w zupełném przekonaniu, iż napełniony błogosławieństwem Ducha św., raczysz uprzejmie przyjąć ten dar. Z téj księgi ciekawy czytelnik łatwo zrozumie, co znaczą różnice, wprowadzone w różnych czasach przy odprawowaniu nabożeństwa. Oby Wszechmocny Bóg, za przeznaczeniem którego na głowę twoję włożona jest korona królewska, obdarzając cię długim wiekiem i zwycięzkiemi wawrzynami, uczynił cię potężniejszym od wszystkich twoich nieprzyjaciół. Żyj, ile sam życzysz ”

P. Dethier twierdzi, że Matylda, córka Hermana II. Księcia Szwabii, była żoną karyntyjskiego Księcia Konrada i bliską krewną Ryxy, żony polskiego Króla Mieczysława II, — że właśnie to do niego Matylda pisała list swój, przytoczony wyżéj, i że rok, kiedy był pisany ten list, musi być 1027 lub 1028. Zgadzając się z autorem, co do wywodów jego o Matyldzie, nie przystajemy na to, aby list jéj był pisany do Mieczysława II. W tym liście nader są wychwalane mądrość i cnoty Misegoniusza; gdy tym czasem Mieczysław II wcale nie był takim. Polscy dziejopisarze nazywają go złym gospodarzem, który przez gnuśne życie i słabość rządu utracił prawie wszystkie prowincye przez ojca podbite i schołdowane. — W rozmowie z uczonym badaczem starożytności polskich, p. Maciejowskim, objawiliśmy przed nim nasze wątpliwości względem tego przedmiotu. P. Maciejowski potwierdził, że p. Dethier istotnie omylił się w swojém przypuszczeniu, i objaśnił, że list Matyldy odnosi się nie do Mieczysława II, lecz do ojca jego Bolesława-Chrobrego, który w współczesnych rękopismach także nazywany jest Misego-

(*) Mieczem.

мо ея было писано къ Мечиславу II. Въ этомъ письмѣ сильно разхвалены мудрость и добродѣтели Мизегонія; но Мечиславъ II во-все не былъ такимъ. Польскіе историки называютъ его дурнымъ правителемъ, потерявшимъ по своему нерадѣнію и слабости всѣ почти провинціи, завоеванныя отцомъ его (zły gospodarz, który przez gnuśne życie i słabość rządu prawie wszystkie prowincyje przez ojca podbite i zhołdowane utracił). Однажды, въ разговорѣ съ ученымъ изслѣдователемъ польскихъ древностей, г. Мацеёвскимъ, мы изложили ему наши сомнѣнія по настоящему предмету. Онъ подтвердилъ, что Г. Детьеръ точно ошибся въ своемъ предположеніи и объяснилъ, что письмо Матильды относится не къ Мечиславу II, но къ отцу его, Болеславу-Храброму, котораго въ современныхъ рукописахъ также называютъ Мизегоніемъ (*) или Мешкомъ, Мечиславомъ, т. е., вѣроятно, *Мешковичемъ*, по имени отца его Мечислава I (**). Въ такомъ случаѣ, разсыпанныя щедрою рукою въ письмѣ Матильды похвалы Мизегонію, какъ не льзя болѣе, приличествуютъ герою Болеславу, котораго исторія дѣйствительно представляетъ великимъ. Если же письмо Матильды относится къ Болеславу-Храброму, то въ какомъ году оно писано? Г. Мацеёвскій думаетъ, что оно писано было послѣ 1018 года, когда Болеславъ совершилъ свой знаменитый походъ въ Кіевъ для обращенія въ римско-католичество тамошнихъ послѣдователей Греческой Церкви (*). На это событіе, кажется, намекаетъ письмо Матильды въ словахъ о желаніи присоединить греческій языкъ къ числу языковъ, на которыхъ отправлялось богослуженіе въ Польшѣ.

Кромѣ царствованія Мечислава II, г. Детьеръ очень основательно и съ похвальнымъ безпристрастіемъ излагаетъ въ своемъ сочиненіи событія польской исторіи, вошедшія въ составъ его разысканій, исправляя нѣкоторые промахи новаго историка Польши Репелля и подтверждая изслѣдованія много уважаемаго нами автора *Исторіи Словянскихъ Законодательствъ*, г. Мацеёвскаго, изложенныя въ его Исторіи Первобытной Христіянской Церкви у Словянъ, которую г. Детьеръ читалъ въ переводѣ французскомъ. Строгая повѣрка приведенныхъ въ этой книгѣ фактовъ и выведенныхъ изъ нихъ положеній заставила ученаго иностранца признать ее лучшимъ сочиненіемъ по части исторіи христіянской церкви у Словянъ (на 9 стр.).

(*) Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodastwie Słowian, p. W. A. Maciejowskiego. T. I стр. 159. Исторія Первобытной Христіянской Церкви у Словянъ (Переводъ Ореста Евецкаго. Варшава 1840) стр. 226, примѣч. 271.

(**) Г. Мацеёвскій присовокупилъ, что имъ приготовлена подробная рецензія книги г. Детьера и вскорѣ будетъ напечатана въ одномъ польскомъ журналѣ.

(*) Подробности объ этомъ походѣ см. въ выше-приведенномъ сочиненіи г. Мацеёвскаго, въ томѣ I, на стр. 177 и слѣд.

niuszem (*) czyli Mieszkiem, Mieczysławem, t. j. zapewnie Mieszkowiczem, od imienia jego ojca Mieczysława I. (**) W takim razie, porozrzucane szczodrobliwą ręką w liście Matyldy pochwały Misegoniuszowi, jak najtrafniéj przystają dla bohatera Bolesława, którego historya istotnie wystawia wielkim. Jeżeli zaś list Matyldy odnosi się do Bolesława-Chrobrego, w jakimże więc roku był napisany? P. Maciejowski sądzi, że mogło to być po 1018 roku, kiedy Bolesław odbył swoję znakomitą wyprawę do Kijowa, dla nawracania do wiary rzymsko-katolickiéj tamecznych mieszkańców, wyznających grecki kościół (***). Na ten domysł, zdają się naprowadzać wyrazy listu Matyldy, gdzie mówi o dołączeniu języka greckiego do liczby języków, w których odprawowano nabożeństwo w Polsce.

Prócz panowania Mieczysława II, p. Dethier bardzo gruntownie i z godną pochwały niestronnością wykłada w swojém dziele zdarzenia z polskiéj historyi, dotyczące jego badań, prostując niektóre uchybienia nowego dziejopisarza polski Rëpella, i potwierdzając badania wielce szanowanego przez nas autora historyi Prawodawstw Sławiańskich, p. Maciejowskiego, wyłożone w jego dziejach chrześciańskiego-kościoła u Słowian, które p. Dethier czytał w tłumaczeniu francuzkiém. Ścisłe sprawdzenie przytoczonych w tém dziele faktów i wyprowadzone stąd wnioski, sprawiły, że uczony cudzoziemiec uznał je najlepszém dziełem do dziejów chrześciańskiego kościoła u Słowian (str. 9).

(*) Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian, przez W. A. Maciejowskiego. T. 1. str. 159.

(**) P. Maciejowski dodał, iż przygotował szczegółowy rozbiór książki p. Dethiera, który wkrótce będzie umieszczony w jedném polskiém piśmie.

(***) Szczegóły o téj wyprawie ob. w wyżéj przytoczoném dziele p. Maciejowskiego, T. 1. str. 177 i następne.

ROZMAITOŚCI.

LITERATURA SÉRBSKA. — Niedawno odebraliśmy dwa piérwsze poszyty pisma, wyd. w Budimie (w Ofen w Węgrzech) pod tytułem: Сербскій Лѣтопись за год. 1842. (Serbski Latopis na r. 1842) pod redakcyą p. Suboticza i kosztem towarzystwa: *Sérbska Matka*. To pismo już 16-ty rok wychodzi, bardzo jest zajmujące. W 1-m posz. zawierają się artykuły: *Pierwotne brzmienia* i *litery* (z dzieła p. Szafarzyka: Serbische Lesekörner), O literze ъ, Poezye, Wilija Bożego Narodzenia, Ugoda na piśmie o sprzedaż (pomnik języka sérbskiego z XVI w. literami głagolickiemi), Powieści Ludu: *Repeluga* (powieść sérbska) i *Ogień-Ptak* i t. d. (ross.), Porównanie języka sérbskiego z kościelno-słowiańskim w głównych rysach; Literatura sébska (przegląd pism wychodz. w jęz. sérbsk.); Historya towarzystwa: Sérbska Matka (wyciąg z mowy, mianéj przez sekretarza Matki, w dzień św. Sawy, r. 1842.). W 2-m zeszycie: ciąg dalszy wyjątku z dzieła p. Szafarzyka; wyciąg z Prawa Węgierskiego; poezye (jest między niemi przekład kilku słowackich pieśni), o rossyjskiéj piśmiennéj mowie (przez

СМѢСЬ.

СЕРБСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. Мы недавно получили первыя двѣ книжки журнала, издаваемаго въ Будимѣ (въ Офенѣ, въ Венгріи), подъ заглавіемъ: *Сербскій Лѣтописъ, за год.* 1842, подъ редакціею г. Суботича и на иждивеніи *Сербской Матки.*— Онъ издается уже шестнадцатый годъ. Журналъ очень любопытный. Въ 1-й книжкѣ заключаются статьи: Коренные звуки и буквы (изъ соч. Шафарика: Serbische Lesekörner), О буквѣ *ы*, Стихотворенія, Канунъ Рожд. Христова, Письменное увловіе о продажѣ (памятникъ сербскаго языка въ XVI в., глаголитскими буквами); *Народныя сказки*: Пепелюга (Сербск. сказка) и Жаръ-Птица, Конь съ золотой гривою и Бурый Волкъ (русск. сказ.); Сравненіе сербскаго языка съ церковно-словянскимъ, въ главныхъ чертахъ; Сербская Литература (обозрѣніе журналовъ, выходящихъ на сербскомъ языкѣ); Исторія Сербской Матки (извлеченіе изъ рѣчи, которую говорилъ Секретарь Матки, въ день Св. Савы, 1842 г.). Во 2-й книжкѣ: продолженіе отрывка изъ соч. Шафарика; извлеченіе изъ Венгерскаго Права; Стихотворенія (между ними есть переводы нѣсколькихъ словацкихъ пѣсень), О Русскомъ Книжномъ Языкѣ (г. Надеждина); Болгарскіе Архіепископы со временъ Никейск. Вселен. Собора до 1331 г. (Розенкампфа).—Заимствуемъ изъ этого журнала слѣдующія извѣстія о сербскихъ книгахъ: 1) *Сербска Пчела, ила Новый Цвѣтникъ за год.* 1841. *Засад'енъ и обдѣланъ Павломъ Стаматовичемъ.* Година XII, *у Соэдину.* Въ 8., стр. 102.— 2) *Новый Плутархъ, обдѣланъ Евѳиміемъ Івановичемъ, Протопресв. Митровачкимъ. Четверта Часть, у Новомъ Саду,* 1841. Заключаетъ въ себѣ жизнеописаніе 38 знаменитыхъ мужей, разныхъ вѣковъ и вародовъ. 3) *Бачка Вила за годину* 1841. *Свезакъ Первый, издано на свѣтъ Д-ръ Петаръ Іоанновичь, у Новомъ Саду.* Въ 8., 232 стр.— Этое повременное изданіе составлено по образцу *Сербской Лѣтописи*, выше нами приведенной. 4) *Примери Добродѣтельи* изъ разны латински подлинника изведени Маѳеемъ Костичь. Часть II., у Н. Саду, годъ 1840. Въ 8., 168 стр. 5) *Закони Унгаріе установлени на Собору Кралѣвини* 1840 *г.*, *на сербски преведени Павломъ Арс. Поповичь, Адв. У Будиму*, 1841. Въ 8., 258 стр. 6) *Полезна Кньижица за изображаему младежь по моралу списана Ѳомомъ Ѳеодоровичь.* 1841. *У Пешти.* Въ 8., 98 стр.

— *Извлеченіе изъ письма священ. Левицкаго къ редактору Денницы, изъ Австрійской Галиціи, изъ Шкла*, 18 (30) Окт. (*). Объявленіе въ вашей газетѣ вышедшей книжки въ Львовѣ, подъ заглавіемъ: *Мотыль*, очень для мене пріятно, что не чужаетесь нашими худыми произведеніями; но болѣю, что вы до сихъ поръ той же книжки не получили, коли она уже годъ тому назадъ якъ выйшла на свѣтъ; не могу себѣ объяснить, что препятствуетъ сообщенію нашихъ литературныхъ плодовъ; такъ и намъ трудно получать украинскія произведенія. Любопытный будетъ для меме вашъ разборъ сей небольшой книжки. Я перевелъ съ нѣмецкаго на языкъ галицко-русскій Шиллера *Колоколъ* (Звöнъ), котрой Евдотія Глинка на россійскій 1832 г. перевела, а котраго я никогда не имѣлъ. Того года напечаталъ я того жъ Шиллера: *Борьба со Смокомъ* (*Дракономъ*) и *Порука*, которые-то переводы имѣю честь предложити вашему разсужденію. Я обдумалъ издавать на польскомъ языкѣ: Listy, tyczące się piśmiennictwa ruskiego w Galicyi, staraniem X. J. Lewickiego ze Szkła. (Письма, относящіяся къ русской письменности въ Галиціи). Первый у мене готовъ ужъ подъ печать; если будетъ сей подвигъ публикѣ угодный, постепенно перейду всѣ творенія галицкихъ писателей XIX вѣка.

(*) Помѣщаю здѣсь это извлеченіе въ подлинникѣ. Усердно благодарю почтеннаго отца Іосифа Левицкаго за его обѣщаніе принимать участіе въ изданіи моего журнала. *Ред.*

---

p. Nadeždina); Bolgarscy biskupi do r. 1331. — Przytaczamy z tego pisma następujące wiadomości o sérbskich dziełach (tyluły w oryginałach, ob. wyżéj w części rossyjskiéj): 1. *Sérbska Pszczoła* czyli Nowy Zbiór kwiatów na r. 1841. wyd. przez Stamatowicza rok XII.), w Soedinie. 2. *Nowy Plutarch*, wyd. przez Iwanowicza. Część IV., w Nowym Sadzie. 1841. Zawiera życiopisy 38-u znakomitych mężów, z różnych wieków i ludów. 3. *Baczska Wila* na r. 1841. Poszyt I. wyd. przez Joannowicza. W. N. Sadzie. To pismo czasowe ułożone jest podług Latopisu Sérbskiego, wyżéj przytoczonego. 4. *Przykłady Cnoty*, wyjęte z różnych łacińskich dzieł przez Kosticza. Część II. W N. Sadzie. 1840. 5. *Prawa Węgierskie*, postanowione na sejmie królewskim 1840 r., po sérbsku przetłumaczone przez Popowicza. W Budimie. 1841. 6. *Pożyteczna Książka* dla kształcącéj się młodzieży, przez Teodorowicza. 1841. W Peszcie.

— *Wyjątek z listu xiędza Józefa Lewickiego z Galicyi Austryackiéj, ze Szkła* 18 (30) *Października, do redaktora Jutrzenki* (*), wiadomość w piśmie pańskim o wydaném we Lwowie dziełku: *Mo'yl*, bardzo było dla mnie przyjemną, bo nie obojętni jesteście i na nasze liche utwory; lecz żałuję że pan dotychczas tego dziełka jeszcze nie odebrałeś, chociaż temu rok jak wyszło na świat. Nie mogę wyjaśnić sobie, co przeszkadza udzielaniu naszych literackich płodów; nam także przyjemnieby było odbierać ukraińskie dzieła. Ciekawy jestem rozbioru pańskiego téj małéj ksiażeczki. Przetłumaczyłem z niemieckiego na język halicko-ruski: *Dzwon* Szyllera, który w roku 1832 już tłumaczyła po rossyjsku Eudoxia Glinka; tego przekładu jeszcze nie miałem w ręku. W tym roku przetłumaczyłem także z Szyllera: *Walka ze Smokiem* i *Rękojmia*; przekłady te oddaję pod sąd pański. Przedsięwziąłem wydawać w języku polskiém: *Listy tyczące się piśmiennictwa ruskiego w Galicyi, staraniem* X. J. *Lewickiego ze Szkła.* 1-szy list już jest przygotowany do druku. Jeżeli ta praca będzie się podobała publiczności, następnie przejdę wszystkie utwory halicko-ruskich pisarzy XIX wieku.

— WIADOMOŚĆ LITERACKA Z UKRAINY. W Charkowie wkrótce wyjdzie: *Nów, Ukaiński Literacki Zbieracz*, wyd. przez J. Beckiego, w 2-ch tomach. (Молодикъ, Украинскій Литературный Сборникъ). Przyjmują w nim udział znakomitsi rossyjscy literaci, również i charkowscy. W tém wydaniu przeznaczony osobny oddział dla litera ury mało-rossyjskiéj. Redaktor starał się odznaczyć swój zbieracz charakterem i interesem miejscowości. Wiele zajmujących artykułów będzie zawierać się w tym Nowiu, np. w 1-m tomie, w języku rossyjskim: *Piąty Akt*, dramat przez Korzeniowskiego; *Górat*, sceny z dramatu (przez tegoż); Dziewczyna z pod Ostréj Bramy, Kraszewskiego (przekł. Warzina). W języku mało-rossyjskim: *Perekatipole* przez Osnowjanienka, *Torba. Łowy.* (Powieści ludu), wyjątek z rękopismu królodworskiego przez Jer. Hałkę; *Ukraińskie narodowe romanse. Pieśni weselne* i t. d. W drugim tomie: Pierwsze wojny kozaków mało-rossyjskich z Polakami; Obraz podań i zwyczajów mało-rossyjskich; Przegląd dzieł pisanych w języku mało-rossyjskim przez Hałkę; i in. *Nów* będzie ozdobiony ryciną i portretami: Osnowjanienka, Kotlarewskiego, księcia M. M. Golicyna, Klimowskiego; wszystkie wykonane przez charkowskich artystów.

— RÓŻNE WIADOMOŚCI. Niedawno ustanowiono nową biskupią katedrę Wschodniego Kościoła w śniegowych pustyniach Kamczatki i nad brzegami morza kalifornijskiego. Chrześcian liczy się tam do 10,000. Kościołów na wyspach, nie licząc Kamczatki, jest cztéry. Teraźniejszy biskup Wenjaminow będąc jeszcze księdzem, nauczył się różnych narzeczy języka aleuckiego i przetłumaczył w nich krótki katechizm, ewanielią św. Mateusza, część ewanielii Łukasza i dzieje apostolskie. Te początki objawienia w języku barbarzyńskim i nieukształconym, już są wydrukowane powtórnie. Prócz tego w języku tamecznych mieszkańców wydrukowano książkę, pod tytułem: *Katechizm Nowooświeconych.* Przetłumaezony jest na język rossyjski, pod tytułem: *Droga do królestwa niebieskiego.* Przy kościołach urządzone szkoły, i trzeba się spodziewać, że będą kwitły pod opieką światłego biskupa. W początkach swego apostolstwa szanowny mąż ten napisał po rossyjsku dwa dzieła: pierwsze w trzech tomach, poświęcone zwyczajom, językom, podaniom i topografii Ameryki rossyjskiéj; drugie, krótkie, przedstawia obraz postępów chrześciaństwa, na wyspach aleuckich i kurylskich, w Kadjaku i nad pobrzeżem kalifornijskiém.

— W Kazaniu, przy uniwersytecie, urządzoną jest katedra języka Sanskryckiego; professorem jéj jest p. Petrow.

(*) Bardzo jestem wdzięczny szanownemu JM. księdzu Lewickiemu za jego obietnicę przyjęcia udziału w wydawaniu mojego pisma. *Red.*

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.